

Janiuk, Jerzy

"Rozwój anatomii patologicznej na Uniwersytecie Wrocławskim oraz w Akademii Medycznej we Wrocławiu wraz z zarysem historycznym przedmiotu", W. Kozuszek, Wrocław 2007 : [recenzja]

Medycyna Nowożytna 14/1 - 2, 175-178

2007

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

W. Kozuschek, *Rozwój anatomii patologicznej na Uniwersytecie Wrocławskim oraz w Akademii Medycznej we Wrocławiu wraz z zarysem historycznym przedmiotu*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2007, ss. 337.

Nowa książka znanego chirurga i historyka medycyny, prof. Waldemara Kozuschka ukazuje się w szczególnym momencie – jej wydanie zbiega się w czasie z obchodami 60-lecia nauki polskiej we Wrocławiu. Dzieło, w zamyśle poświęcone historii anatomii patologicznej we Wrocławiu, zawiera także rozdziały przybliżające rozwój tej ciekawej i ważnej dyscypliny medycznej począwszy od czasów starożytnych. Stanowi także, na co zwraca uwagę w słowie wstępnym Rektor Uniwersytetu Wrocławskiego, dopełnienie innej publikacji Kozuschka – *Historii Wydziałów Lekarskiego i Farmaceutycznego Uniwersytetu Wrocławskiego oraz Akademii Medycznej we Wrocławiu w latach 1702-2002*. Obie te pozycje mają podobny charakter: dokumentują wkład wrocławskiej uczelni w rozwój europejskich nauk medycznych.

W historii wrocławskiej anatomii patologicznej wyróżnić można dwa okresy: prusko-niemiecki, obejmujący lata 1811-1945 oraz późniejszy, polski. Warunkuje to kompozycję pracy, którą autor podzielił na dwie części. We wstępie do pierwszej z nich omawia początki anatomii patologicznej jako samodzielnej nauki, która stopniowo wyodrębniała się z anatomii prawidłowej, uzyskując należną jej rangę w połowie XIX w. wraz z rozwojem techniki mikro-

skopowej i nowymi możliwościami oceny chorobowo zmienionych tkanek, pokonując zarazem długą drogę, pełną „religijnych, pietystycznych, etyczno-moralnych, emocjonalnych oraz społeczno-prawnych oporów i przeszkód, którą należało przebyć przez ponad 2 tysiące lat”. Tej właśnie drodze poświęcone są pierwsze rozdziały publikacji. Autor rozpoczyna swą opowieść od czasów prehistorycznych i starożytnych, rozwój anatomii patologicznej związany jest bowiem z rozwojem medycyny, ta zaś czerpała wiedzę m.in. z odkryć dokonywanych na ludzkich zwłokach. Początkowo były to spostrzeżenia związane z różnymi rytuałami, jak choćby balsamowanie, bo sekcje przez wiele stuleci wykonywano sporadycznie, w rzadko podejmowanych próbach ustalenia przyczyny zgonu. W czasach starożytnych na przeszkodzie stały zresztą względy religijne – zwłoki uważano za nieczyste, co uniemożliwiało ich badanie dla celów naukowych przez wykształconych medyków. Pierwsze rozdziały publikacji dotyczą spostrzeżeń i odkryć dokonywanych w cywilizacjach starożytnych – Egipcie, Grecji i Rzymie oraz w świecie bizantyjskim. Rozdziały kolejne przenoszą czytelnika do czasów średniowiecznych, kiedy to nastąpił istotny postęp w rozwoju anatomii prawidłowej i patologicznej – Kościół chrześcijański, choć zajmował w tym względzie zmienne stanowisko, zasadniczo nie był przeciwny prowadzeniu badań anatomicznych na ludzkich zwłokach, pojawiły się także pierwsze akty prawne sankcjonujące wykonywanie sekcji. Rosła zatem liczba tekstów dokumentujących badania sekcyjne. Z tego też okresu pochodzą najstarsze polskie dokumenty anatomopatologiczne. Następne rozdziały poświęcone są dwóm wybitnym postaciom – Leonardowi da Vinci i Andreasowi Vesaliusowi. Pierwszy z nich był medycznym laikiem i samoukiem. Do naszych czasów przetrwały wyniki jego badań anatomicznych w postaci licznych szkiców i rysunków, łączył bowiem uzdolnienia naukowe z artystycznymi. Vesalius był natomiast anatomem i autorem pierwszego w czasach nowożytnych opracowania z zakresu anatomii człowieka, będącego wynikiem obserwacji dokonanych podczas wykonanych przez siebie licznych sekcji zwłok. Dzieło to, zatytułowane *De humani corporis fabrica libri septem*, stało się fundamentalnym i wzorcowym wydawnictwem anatomicznym na ponad 100 najbliższych lat. Rozdział kolejny omawia rozpowszechniony w XVI wieku obyczaj publicznego wykonywania sekcji zwłok. Te swoiste spektakle cieszyły się dużym zainteresowaniem publiczności, a uczestnictwo w nich należało wręcz do dobrego tonu. Kozuszek omawia na-

stępnie postępy wiedzy anatomicznej i fizjologicznej na przestrzeni wieku XVII i XVIII, zmierzając stopniowo w kierunku zasadniczego tematu opracowania. W dwóch krótkich rozdziałach przybliży historię rozwoju anatomii na Śląsku oraz w samym Wrocławiu w okresie poprzedzającym powołanie pruskiego Uniwersytetu Wrocławskiego, w 1811 roku, wspominając m.in. o utworzeniu w 1773 roku Teatru Anatomii, do którego z polecenia cesarza Fryderyka II dostarczano ok. 60 zwłok rocznie celem prowadzenia badań anatomicznych i szkolenia chirurgów. Kolejny rozdział poświęcony jest okolicznościom powołania Uniwersytetu Wrocławskiego, z Wydziałem Medycznym jako jednym z pięciu wydziałów nowej uczelni, oraz początkowemu okresowi jego funkcjonowania. Autor opisuje następnie siedzibę pierwszego Zakładu Anatomii i przybliży sylwetki wrocławskich profesorów anatomii od czasu powołania pierwszej katedry do końca XIX wieku, oraz ich osiągnięcia naukowe. Ponieważ w XIX wieku na skutek nieuniknionej specjalizacji w medycynie doszło do wyodrębnienia anatomii mikroskopowej, oraz histologii i embriologii jako dyscyplin samodzielnych, Kozuschek opisuje związane z tym procesem zagadnienia – funkcjonowanie kolejnych zakładów, system nauczania, sylwetki wykładowców. Kolejny rozdział poświęcony jest okolicznościom powołania, w 1865 roku na Uniwersytecie Wrocławskim samodzielnego Instytutu Anatomii Patologicznej. Do tego czasu bowiem anatomia patologiczna nie była nauczana jako osobny przedmiot, a wykładowcami byli zazwyczaj profesorowie anatomii prawidłowej. Pierwszym dyrektorem Instytutu został Wilhelm Waldeyer, wybitny naukowiec, którego sylwetkę, karierę naukową i osiągnięcia przybliży autor w kilku następnych rozdziałach. Część pierwszą opracowania kończą rozdziały poświęcone kolejnym, ważnym w historii Instytutu postaciom – od następcy Waldeyera, Juliusa Friedricha Cohnheima do ostatniego z niemieckich dyrektorów, Martina Staemmlera. Dalsze, polskie już dzieje wrocławskiej anatomii patologicznej, opisane w części drugiej publikacji, związane są z okresem powojennym. Poniemiecki Uniwersytet Wrocławski został bowiem, w sierpniu 1945 roku, przekształcony w polską szkołę akademicką.

Pierwszy rozdział części drugiej omawia problematykę związaną z reaktywowaniem uniwersytetu w nowej rzeczywistości politycznej i organizowaniem od podstaw działalności naukowej i dydaktycznej. Zakłady naukowe i kliniki wymagały bowiem odbudowy, a większość wyposażenia została przez Niemców wywieziona i ukryta.

Organizację Wydziału Lekarskiego powierzono prof. Hirszfeldowi. Trzon kadry naukowej uniwersytetu stanowili byli pracownicy uniwersytetu lwowskiego, przesiedleni przymusowo na Ziemię Odzyskane. Kozuszek omawia szczegółowo działania związane z utworzeniem Zakładu Anatomii Patologicznej, którego pierwszym kierownikiem został prof. Zygmunt Albert. Jego życiorys i dokonania naukowe w latach przedwojennych i w okresie wrocławskim są treścią dwóch następnych rozdziałów. Kolejne rozdziały ukazują sylwetki i dokonania kilku współpracowników prof. Alberta, który stworzył we Wrocławiu uznaną szkołę anatomii patologicznej.

Wydawnictwo zostało przygotowane bardzo starannie, na co składa się duży format, kredowy papier i elegancka szata graficzna. Treść opracowania, z uwagi na historię uniwersytetu, podana została równoległe w języku polskim i niemieckim i zaopatrzona w 81 czarno-białych ilustracji. Dodatkowo zamieszczono streszczenie w języku angielskim, a także obszerny wybór bibliografii prof. Alberta oraz wykaz publikacji jego uczniów. Książkę zamyka wykaz piśmiennictwa, spis ilustracji oraz indeks nazwisk.

Opracowanie jest cenną pozycją z zakresu historii wrocławskiego życia naukowego – nadzwyczaj wnikliwą, bogato udokumentowaną, ukazującą dzieje wrocławskiej anatomii patologicznej w szerokim kontekście historycznym. Jak stwierdził w posłowniu obecny kierownik Zakładu Anatomii Patologicznej, prof. Rabczyński, autor monografii dołożył wszelkich starań, aby obiektywnie przedstawić historię Zakładu i jego dorobek naukowy ku pamięci przyszłych pokoleń. Zamieszczone na wstępie motto („Kto nie zna przeszłości, nie może aktywnie tworzyć przyszłości”) jest w tym przypadku w pełni uzasadnione.

Jerzy Janiuk